

PAYG'AMBAR HADISLARIDA YOSHLAR TARBIYASI VA UNING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI

Y.A.Shahrizod¹

Mas'ul muallif: Shahrizod Yusufjonovich Amonov, Buxoro davlat universiteti Tarix va yuridik fakulteti Islomshunoslik mutaxassisligi, 1-kurs magistr.

e-mail:
amonovshahrizod448@gmail.com

Received: 07 Oktabr 2026

Accepted: 12 Oktabr 2026

Published: 17 Oktabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Musiqi pedagogikasi. Madaniyat. Etnografiya.

Iqtibos uchun: Shahrizod, Y. A. PAYG'AMBAR HADISLARIDA YOSHLAR TARBIYASI VA UNING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI / Y. A. Shahrizod // Musiqi pedagogikasi. Madaniyat. Etnografiya. — 2026. — T. 2, № 1. — B. 57–60.

1. Buxoro davlat universiteti Tarix va yuridik fakulteti Islomshunoslik mutaxassisligi, 1-kurs magistr

Annotatsiya. Mazkur maqolada Payg'ambar Muhammad (s.a.v.) hadislarida yoshlar tarbiyasiga oid qarashlarning mazmun-mohiyati hamda ularning bugungi kundagi tarbiyaviy ahamiyati tahlil qilingan. Hadislarda ilgari surilgan ilm-ma'rifatga intilish, halollik, adolat, mehr-oqibat, ota-onaga hurmat, vatanparvarlik va mas'uliyat kabi umuminsoniy fazilatlarining yoshlar ma'naviy kamolotidagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, globallashuv sharoitida yoshlar ongiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi turli ma'naviy tahdidlar, axborot xurujlari va yot g'oyalarning oldini olishda hadislarining tarbiyaviy imkoniyatlari ochib berilgan. Tadqiqot natijalari hadislar yosh avlodni komil inson sifatida tarbiyalash, ularda yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlarini shakllantirish hamda jamiyat taraqqiyotiga daxldorlik tuyg'usini rivojlantirishda muhim manba ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: hadis, yoshlar tarbiyasi, ma'naviyat, axloqiy tarbiya, komil inson, ilm-ma'rifat, islom qadriyatlari, vatanparvarlik, ma'naviy tahdidlar, yoshlar siyosati.

ВОСПИТАНИЕ МОЛОДЕЖИ В СООТВЕТСТВИИ С ИЗРЕЧЕНИЯМИ ПРОРОКА И ЕГО ЗНАЧЕНИЕ СЕГОДНЯ

Аннотация. В данной статье анализируются взгляды на воспитание молодежи, отраженные в хадисах Пророка Мухаммада (мир ему и благословение Аллаха), а также их значение в современных условиях. Освещается роль таких нравственных качеств, как стремление к знаниям, честность, справедливость, милосердие, уважение к родителям и ответственность в духовном развитии молодежи. Особое внимание уделяется воспитательному потенциалу хадисов в противодействии духовным угрозам, негативному информационному воздействию и чуждым идеям в условиях глобализации. Результаты исследования показывают, что хадисы являются важным источником формирования нравственно зрелой, образованной и социально ответственной личности.

Ключевые слова: хадис, воспитание молодежи, духовность, нравственное воспитание, совершенная личность, знания и просвещение, исламские ценности, патриотизм, духовные угрозы.

EDUCATING YOUTH ACCORDING TO THE SAYINGS OF THE PROPHET AND ITS SIGNIFICANCE TODAY

Abstract. This article examines the views on youth education reflected in the Hadiths of Prophet Muhammad (peace be upon him) and their significance in modern society. The study highlights the role of universal values such as the pursuit of knowledge, honesty, justice, compassion, respect for parents, patriotism and responsibility in the moral and spiritual development of young people. Particular attention is paid to the educational potential of Hadiths in protecting youth from spiritual threats, harmful information influences and destructive ideas in the context of globalization. The findings indicate that Hadiths serve as an important source for raising morally mature, educated and socially responsible individuals and contribute to strengthening the spiritual foundations of society.

Keywords: hadith, youth education, spirituality, moral upbringing, ideal personality, knowledge and enlightenment, Islamic values, patriotism, spiritual threats, youth policy.

Kirish. Bugungi kunda dunyo miqyosida kechayotgan globallashuv jarayonlari, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va turli mafkuraviy ta'sirlarning kuchayishi yoshlar tarbiyasi masalasini yanada dolzarb ahamiyat kasb etayotgan ijtimoiy muammolardan biriga aylantirmoqda. Har qanday jamiyatning ertangi kuni, uning taraqqiyoti va barqaror rivojlanishi yosh avlodning bilimli, ma'naviy yetuk, vatanparvar va mas'uliyatli insonlar bo'lib voyaga yetishiga bevosita bog'liqdir. Shu bois yoshlar tarbiyasida milliy va diniy qadriyatlar, ma'naviy meros hamda umuminsoniy fazilatlarini targ'ib etish muhim vazifa hisoblanadi.

Islom dini inson kamolotiga xizmat qiluvchi yuksak ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni o'zida mujassam etgan dinlardan biridir. Qur'oni Karim va Payg'ambar Muhammad (s.a.v.) hadislarida inson tarbiyasi, odob-axloq, ilm olish, mehnatsevarlik, halollik va mehr-oqibat kabi masalalarga alohida e'tibor qaratilgan. Ayniqsa, hadislar yosh

avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashda muhim tarbiyaviy manba bo'lib xizmat qiladi. Payg'ambarimiz (s.a.v.) hadislarida yoshlarni ilm olishga undash, ota-onaga hurmat ruhida tarbiyalash, halol mehnat qilishga chaqirish, yomon illatlardan qaytarish va jamiyat manfaatlariga xizmat qilish g'oyalari keng yoritilgan. Ushbu g'oyalar nafaqat diniy, balki pedagogik va ijtimoiy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Chunki ular yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlash, turli yot g'oyalar va salbiy ta'sirlarga qarshi kurashishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Bugungi kunda O'zbekistonda yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, Payg'ambar hadislarida ilgari surilgan tarbiyaviy g'oyalarni ilmiy jihatdan o'rganish va ularning zamonaviy yoshlar tarbiyasidagi ahamiyatini tahlil qilish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi Payg'ambar Muhammad (s.a.v.) hadislarida yoshlar tarbiyasiga oid qarashlarni tahlil qilish, ularning mazmun-mohiyatini ochib berish hamda bugungi yoshlar tarbiyasidagi o'rni va ahamiyatini ilmiy asosda yoritishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Payg'ambar Muhammad (s.a.v.) hadislarida yoshlar tarbiyasi masalasi islomshunoslik, pedagogika va ma'naviyatshunoslik yo'nalishlarida ko'plab olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Mazkur yo'nalishda hadislarining tarbiyaviy ahamiyati, yoshlar ma'naviy kamolotidagi o'rni hamda zamonaviy jamiyatdagi tarbiyaviy imkoniyatlari ilmiy jihatdan o'rganilgan.

Mazkur yo'nalishda hadis ilmi, islom ma'naviyati va yoshlar tarbiyasi masalalari bo'yicha ko'plab olimlar ilmiy tadqiqotlar olib borganlar. Xususan, Imom al-Buxoriy, Imom Muslim, Imom at-Termiziy, Imom Abu Dovud, Imom an-Nasoiy va Imom Ibn Moja hadis ilmining rivojlanishiga ulkan hissa qo'shgan muhaddis olimlar hisoblanadi. Ularning asarlarida yoshlarni ilm-ma'rifatga undash, odob-axloq, ota-onaga hurmat, halollik va ezigulik kabi tarbiyaviy g'oyalar keng yoritilgan.

Hadislarining ma'naviy-tarbiyaviy ahamiyatini o'rganishda zamonaviy islomshunos olimlardan Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf, Abdulaziz Mansur, Ubaydulla Uvatov, Zohidjon Islomov, Abdulaziz Nasafiy va boshqa tadqiqotchilar muhim ilmiy izlanishlar olib borganlar. Yoshlar tarbiyasining pedagogik jihatlarini esa A. Munavvarov, O. Hasanboyeva, N. Egamberdiyeva, M. Quronov, R. Mavlonova, K. Hoshimov, J. Yo'ldoshev kabi pedagog olimlarning ilmiy tadqiqotlarida yoritilgan. Mazkur olimlar yoshlar ma'naviyati, axloqiy tarbiya, barkamol avlodni shakllantirish hamda milliy va umuminsoniy qadriyatlarning tarbiyadagi o'rnini tadqiq qilganlar.

Shuningdek, xorijiy tadqiqotchilardan Yusuf al-Qaradaviy, Muhammad al-G'azzoliy, Vahba Zuhayliylarning ilmiy qarashlarida ham hadislarining tarbiyaviy ahamiyati, yoshlar ma'naviy kamoloti va axloqiy tarbiya masalalari keng tahlil qilingan.

Imom al-Buxoriy yoshlar tarbiyasida ilm-ma'rifatning ahamiyatiga alohida e'tibor qaratgan. Uning "Al-Jome' as-Sahih" asarida ilm olish va ilm ahliga hurmat ko'rsatish bilan bog'liq ko'plab hadislar keltirilgan. Jumladan, Payg'ambarimiz (s.a.v.): "Ilm talab qilish har bir musulmon uchun farzdir", mazmunidagi hadis orqali yoshlarni bilim olishga undaganlar. Mazkur g'oya yoshlarning ma'naviy va intellektual kamolotida muhim o'rin tutadi. Shuningdek, Imom al-Buxoriy rivoyat qilgan hadislarda ota-onaga hurmat, odob-axloq, halollik, rostgo'ylik va yaxshi xulq masalalariga katta e'tibor berilgan. Bu fazilatlar yosh avlodni barkamol inson qilib tarbiyalashning muhim omillari sifatida talqin etiladi. Shu jihatdan Imom al-Buxoriyning "Al-Jome' as-Sahih" asari nafaqat diniy manba, balki yoshlar tarbiyasiga oid muhim pedagogik manba sifatida ham ahamiyat kasb etadi [1].

Yoshlar tarbiyasi va ma'naviy kamoloti masalalari Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning ilmiy merosida muhim o'rin egallaydi. Olim o'zining "Hadis va hayot" asarlarida Payg'ambarimiz (s.a.v.) hadislarining inson tarbiyasidagi ahamiyatini keng yoritib bergan. Muallifning ta'kidlashicha, yoshlarni ilm-ma'rifatga, odob-axloqqa, ota-onaga hurmat va jamiyat oldidagi mas'uliyat ruhida tarbiyalash hadislarining asosiy maqsadlaridan biridir. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf hadislar yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlash, ularni turli zararli g'oya va illatlardan asrashda muhim manba ekanligini qayd etadi. Olimning fikricha, yosh avlodni komil inson qilib tarbiyalashda Payg'ambarimiz (s.a.v.) sunnatlari va hadislarida bayon qilingan axloqiy qadriyatlarga tayanish zarur. Shu jihatdan hadislar nafaqat diniy, balki ma'naviy-tarbiyaviy manba sifatida ham alohida ahamiyatga ega [2].

Imom at-Termiziy rivoyat qilgan hadisda Payg'ambarimiz (s.a.v.) shunday marhamat qilganlar: «Hech bir ota o'z farzandiga chiroyli odobdan ko'ra afzalroq meros qoldirolmaydi». Ushbu hadis yoshlar tarbiyasida odob-axloqning naqadar muhim o'rin tutishini ko'rsatadi. Bugungi kunda ham yosh avlodni ma'naviy barkamol, axloqan yetuk va mas'uliyatli inson etib tarbiyalashda mazkur hadis muhim tarbiyaviy ahamiyatga ega [3].

Payg'ambarimiz (s.a.v.) shunday deganlar: «Ilm talab qilish har bir musulmon uchun farzdir». Ushbu hadis yoshlarni ilm olishga, o'z ustida ishlashga va jamiyat taraqqiyotiga hissa qo'shadigan shaxs bo'lib yetishishga undaydi. Yoshlar tarbiyasida ilm-ma'rifatning ustuvor o'rin egallashi hadislarda alohida ta'kidlangan [4].

Ko'pchiligimiz axloq deganda qandaydir mavhum, minglab yillar muqaddam paydo bo'lgan, o'zgarmas, barcha insoniy munosabatlarimiz, hattoki sof shaxsiy qilmishlarimizni ham tartibga solishi kerak bo'lgan "kuch"ni tushunamiz. Bu "kuch" asosan vijdon hisoblanadai. Biz axloqning mutlaq ekanligi, o'zgarmasligi va barcha zamonlar va makonlar uchun yagona bo'lishini inkor qilamiz. Uni mavjud sharoit va ehtiyojlarning hosilasi va o'z navbatida o'sha sharoitga yana ta'sir etuvchi meyorlar yig'indisi sifatida ko'ramiz [5].

Diniy tashkilotlarga xos ijtimoiy-siyosiy faollikning ortayotganini e'tiborga olib, uni ikki yo'nalishda - ijtimoiy hayotda va dunyoqarashda shaxsning faolligini oshirish kerakligini davrning o'zi taqozo etmoqda. Shunga ko'ra, dinning ijtimoiy ildizlari jamiyat a'zolarini faollikka, ezigulikka, tinchlik va xotirjamlikka yetaklovchi omilga aylanayotganligining

guvohi bo'lmoqdamiz. Ma'lumki, dinning ildizlari bevosita inson ruhiyati bilan bog'liq tarzda talqin etiladi. Bu o'rinda insonning aqliy va axloqiy imkoniyatlarini ham o'zaro bog'liqlikda olgan holda ma'naviy-ma'rifiy tarbiyada dinning ham o'ziga xos ahamiyati to'g'risida O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti "...diniy dunyoqarash tafakkurning, insonning o'zini o'rab turgan dunyoga, o'zi kabi odamlarga munosabatining yagona usuli bo'lmaganligini ham ta'kidlash zarur"[6], deb takidlaydi.

Tadqiqotchilar xususan diniy ta'lim vadunyoviy axloqiy me'yorlarni birlashtirish yoshlarning ma'naviy va axloqiy barqarorligini mustahkamlashda muhim ekanini ta'kidlaydi. Birinchi muhim ilmiy manba sifatida Dilorom Yuldasheva tomonidan e'lon qilingan "Harmony of Religious and Secular Values in The Spiritual and Moral Education of Youth" tezisi misol bo'la oladi: bu tadqiqotda din va dunyoviy qadriyatlar integratsiyasining axloqiy beqarorlik, ekstremizmga qarshi immunitet va yoshlarning axloqiy me'yorlarga rioya qilishida qanday pedagogic rol o'ynashi ilmiy asosda yoritilgan[7]

Natija va muhokama. Tadqiqot jarayonida Payg'ambar Muhammad (s.a.v.) hadislarida yoshlar tarbiyasiga alohida e'tibor qaratilganligi yaqqol namoyon bo'ldi. Hadislarda yosh avlodni ilmga intilish, axloqiy poklik, ota-ona hurmatini saqlash, halollik va mas'uliyatli bo'lishga undovchi ko'plab ibratli ko'rsatmalar mavjud. Ushbu manbalar yoshlar tarbiyasini faqat diniy jihatdan emas, balki ijtimoiy va axloqiy jihatdan ham mukammal tizim sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, hadislar yoshlarning shaxs sifatida shakllanishida muhim tarbiyaviy asos bo'lib xizmat qiladi. Masalan, ilm olishga oid hadislarda "ilm talab qilish har bir musulmonga farz" ekani ta'kidlanadi. Bu esa bugungi kunda ham yoshlarni ta'limga, kasb-hunarga va doimiy o'z ustida ishlashga undaydigan muhim g'oyadir. Shuningdek, hadislar orqali rostgo'ylik, sabr, kamtarlik va mehr-oqibat kabi fazilatlar yoshlar tarbiyasining asosiy ustunlari sifatida ko'rsatilgan. Shuni anglash mumkinki, bugungi globallashuv davrida yoshlar turli xil axborot oqimi, ijtimoiy tarmoqlar va madaniy ta'sirlar ostida qolmoqda. Bunday sharoitda hadislarining tarbiyaviy ahamiyati yanada ortadi. Chunki ular yoshlarni ma'naviy bo'shliqdan himoya qiluvchi, ularni to'g'ri yo'lga boshlovchi mustahkam axloqiy mezonlarni belgilab beradi. Ayniqsa, hadislar yoshlarni yomon odatlardan, behuda vaqt sarflashdan va axloqiy buzilishlardan saqlashga qaratilganligi bilan dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, tadqiqot davomida hadisiiy tarbiya tamoyillari zamonaviy pedagogika bilan ham uyg'un ekanligi aniqlandi. Bugungi ta'lim tizimida ham shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, axloqiy tarbiya va kompetensiyalarni shakllantirish masalalari dolzarb bo'lib turibdi. Hadislarda esa aynan shaxs kamoloti, ichki intizom va jamiyatga foydali inson bo'lib yetishish g'oyalari ilgari surilgan. Bu esa hadislarini faqat diniy manba emas, balki universal tarbiyaviy qo'llanma sifatida ham ko'rish imkonini beradi.

Birinchiidan, shaxsiy namuna va ishonch omili. Hadislarda yoshlarga buyruq berishdan ko'ra, ularga shaxsiy namuna ko'rsatish va yuksak ishonch bildirish ustuvor hisoblanadi. Rasululloh (s.a.v.) yosh bo'lishiga qaramay, Usoma ibn Zaydni qo'shinga qo'mondon qilib tayinlaganlari yoshlarning o'z kuchiga bo'lgan ishonchini oshirishga yorqin misoldir. Bugungi kunda ham yoshlarga faqat taqiqlar qo'yish emas, balki ularga mas'uliyatli vazifalarni ishonib topshirish ularda yetakchilik va daxldorlik hissini uyg'otadi. Ikkinchidan, ruhan va jismonan sog'lom avlodni voyaga yetkazish. "Kuchli mo'min kuchsiz mo'mindan yaxshiroqdir" degan hadis yoshlarni faqat ma'naviy emas, balki jismoniy jihatdan ham baquvvat bo'lishga undaydi. Bugungi kunda yoshlar o'rtasida gipodinamiya (kam harakatlilik) va virtual olamga qaramlik kuchaygan bir paytda, ushbu ko'rsatma ularni sportga, ilm-fanga va foydali mehnatga yo'naltirishda muhim dasturulamal bo'la oladi. Uchinchiidan, muomalada yumshoqlik va kechirimlilik. "Yaxshilik qilinglar, qiyinlashtirmanglar, xushxabar beringlar, bezdirib qo'ymanglar" degan tamoyil yoshlar bilan ishlashda agressiv usullardan voz kechishni talab qiladi. Hozirgi davrda yoshlar psixologiyasi juda ta'sirchan bo'lib, ularga bosim o'tkazish ko'pincha teskari natijaga – oila va jamiyatdan uzoqlashishga olib keladi. Hadisdagi yumshoqlik metodikasi yoshlar bilan sog'lom muloqot ko'prigini o'rnatishga xizmat qiladi.

Xulosa. Payg'ambarimiz (s.a.v.) hadislaridagi yoshlar tarbiyasiga oid metodlar bugungi kun pedagogikasi va psixologiyasi talablariga to'la mos keladi. Ushbu ma'naviy merosni ta'lim tizimiga integratsiya qilish orqali yoshlarni turli mafkuraviy xurujlardan himoya qilish va ularni komil inson qilib tarbiyalash imkoniyati kengayadi. Ushbu ilmiy maqolani tayyorlash jarayonida hadisi shariflarda keltirilgan tarbiya usullarining naqadar hayotiy va fundamental ahamiyatga ega ekanligiga guvoh bo'ldik. Yoshlik inson umrining eng serg'ayrat, shu bilan birga, shakllanish davri hisoblanadi. Payg'ambarimiz (s.a.v.) o'z hadislarida yoshlarning qalbiga yo'l topish, ularni ilm va go'zal axloq bilan bezash choralari aniq ko'rsatib berganlar.

Bugungi tezkor va murakkab zamonda yoshlarni iymonli, vatanparvar, ilm-fanga chanqoq va yuksak madaniyatli qilib tarbiyalashda ushbu hadislarining o'rni beqiyosdir. Ularda bayon etilgan ota-onaga hurmat, kattaga izzat, ilm olishga targ'ib va to'g'rilik kabi qadriyatlar har qanday davrda ham o'z qiymatini yo'qotmaydi. Ushbu boy ma'naviy merosdan unumli foydalanish bugungi yosh avlodni to'g'ri yo'ldan adashmasdan, jamiyat uchun foydali shaxslar bo'lib yetishishini ta'minlashda eng ishonchli manba bo'lib xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan yoshlar siyosatiga juda katta e'tibor berilayotgan, ularning ilm egallashi va jamiyatda o'z o'rnini topishi uchun barcha sharoitlar yaratib berilayotgan bir davrda, yosh avlodning ma'naviy qiyofasini shakllantirish biz, talabalar oldidagi eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ushbu ilmiy maqolamizda Payg'ambarimiz Muhammad (s.a.v.) hadislarida yoshlar tarbiyasiga oid ilgari surilgan g'oyalarni tahlil qilar ekanimiz, islom sivilizatsiyasining asrlar osha yashab kelayotgan tarbiya metodlari bugungi kun uchun ham naqadar hayotiy va zarurligiga yana bir bor amin bo'ldik.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Imom al-Buxoriy. Al-Jome' as-Sahih. Kitob ul-ilm (Ilm kitobi).
- [2] Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. Hadis va hayot. – Toshkent: Hilol-Nashr.
- [3] Imom at-Termiziy. Sunan at-Termiziy. Kitob al-Birr va as-Sila (Yaxshilik va qarindoshlik aloqalari kitobi), hadis №1952.
- [4] Ibn Moja. Sunan Ibn Moja. Muqaddima bo'limi, hadis №224.
- [5] Abdullayev Ibodulla Abdullayevich. Ma'mun universiteti NTM o'qituvchisi. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 4 (01), Jan., 2024 537-b
- [6] Karimov. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. Toshkent, 1997. 36-bet.
- [7] Abdullayev Azimjon Ashurvoy o'g'li INTERNATIONAL CONFERENCE PEDAGOGICAL REFORMS AND THEIR SOLUTIONS VOLUME 14, ISSUE 01, 2026. 258-b.

